

סיפור "איש האל-קים מיהודה" כדרמה

הקדמה

בעבודה זו ייבחן הסיפור המקראי "איש האל-קים מיהודה" (מל"א פרק י"ג) מנקודת מבטה של הדרמה: האם סיפור זה הוא דרמה? כיצד באים עקרונות הדרמה לידי ביטוי בסיפור זה? כיצד עוזרים עקרונות הדרמה להבנת הסיפור טוב יותר?

הסיפור על איש האל-לקים, שעבר על דברי הנבואה, הוא דרמתי, רצוף קונפליקטים, מתח – וסופו כשלון ידוע מראש. אין בו מקום לרחמנות מיותרת או לנסיבות מקילות. לא בכך עוסקת הדרמה. מי שיחפש כאן "התחשבות בנסיבות מקילות", הרי איש האל-לקים חטא בלא יודעין – ימצא שאין הדרמה עוסקת בנסיבות המקילות. הדרמה מבטאת את מערכת הערכים שביסוד השקפת העולם הדתית של החברה בה נוצרה.¹

סיפור איש האל-לקים מיהודה (מלכים א', י"ג) כדרמה

הרקע לעלילת הדרמה נתון בפרק הקודם – פילוג הממלכה. ירבעם בן נבט זוכה, בחסות נביאי ה', לקבל מלכות על עשרה שבטים. אולם בשל אינטרסים מדיניים, בונה ירבעם עגלים, בודה חג מלבו, ומזמין את כל עם ישראל לעלות לרגל, לחגוג את החג שבדה. פרק זה הסתיים במשפט – "ויעש חג לבני ישראל, ויעל על המזבח, להקטיר" (מל"א י"ב, 33).

התפאורה חצויה לאורכה לשתי יחידות. המחצית העליונה, הנראית כרחוקה יותר, נראית כך – ברקע מרחוק, ציור של נוף הררי מבוחר, טקסות, אדמת הרי בית-א-ל. עצי זית בין הטרסות, נראים מרחוק. חלקות אדמה מעובדות, רצועות-ירק לאורך הטרסות, המשתרעות בקווים התואמים את הטופוגרפיה ההררית של המקום. קצת מעל קו האמצע של התפאורה, מצטיירת הדרך הראשית, הפונה צפונה, לירושלים. הדרך מתפצלת לצומת דמוי-מזלג, ומשם לשתי דרכים ראשיות. משמאל, קצת מתחת לקו הרקיע, מצוירת דמות קטנה של אריה. אולם דמותו, המוצמדת לתפאורה, ואינה חלק ממנה, ברורה ומדויקת, ורבת הוד, בניגוד לשור, שדמותו טושטשה. במחציתה התחתונה של התפאורה, המון אדם (אין מבחינים בהבדל בין שני חלקי התפאורה). ממש בחלק העליון של התפאורה – שמים צבועים בצבע כחול עז, שמש גדולה ויוקדת. עיגולי-אור בהיר מקיפים את השמש, הממחישים את החום הרב שמפיעה השמש.

משני צידי הבמה ניצבים, אנשי מקהלה לבושים בבגדים רחבים, לבנים. במרכז הבמה ניצב מזבח גדול, בגובה שני מטר, ומדרגות מוליכות אליו. לפני המזבח, על כן בגובה מטר, ניצבת דמות חיה לא-מוגדרת, על ארבע רגליים. אין לה ראש (וזאת משתי סיבות: גם כיוון

שאסור, מן התורה, לעשות דמות פסל, וגם כדי לבטא את סלידתנו מן הדמות. אבל כיוון שאין דרמה, הצגה, בלי אמצעי המחשה ותפאורה, הפסל יוצג כאן כחפץ מאיים, נטול ראש ומבע). שתי קרניו יוצאות היישר מצווארו, וצבעו עז, זהוב, בוהק.

מערכה ראשונה: נבואת איש הא-לקים בבית א-ל, שנשלח במצוות ה'.

תמונה א' (י"ג 2-3): נבואת איש הא-לקים. על הרס המזבח: ונתן ... מופת ... הנה המזבח נקרע ונשפך הדשן אשר עליו.

המסך נפתח.

המקהלה שרה בקול חרישי:

"ויעש שני עגלי זהב ... ויאמר להם: הנה א-לקיך ישראל, אשר העלוך מארץ מצרים ... וישם את האחד בבית-א-ל ... ויעש חג לבני ישראל, ויעל על המזבח, להקטיר ... מקדמת הבמה, מצד ימין, מגיע ירבעם, המלך. בגדיו - בצבע אדום עז, למותניו - חגורת-עור רחבה, חומה, ובה תחובה חרב בנדן. המלך עולה לאיטו במדרגות, למזבח. מצד שמאל מקדמת הבמה מגיע כהן ראשון, בגדיו לבנים, נושא לפיד בוער. המלך נוטל ממנו את הלפיד, ומציבו בפינה השמאלית-אחורית של המזבח. עגל-הזהב מואר, באור האש הבוהקת. ירבעם ניצב, זקוף, על המזח, מרים יד באיטיות. נשמע קול תיפוף, תחילה שקט, אחר הולך ומתגבר. מן הפינה הימנית-אחורית של הבמה מגיע בצעדי און במלוא הביטחון ובמלוא הכוח (מגיע מרחוק) אדם זר. קול התיפוף נמשך. (בקול נרגש) והנה איש א-לקים בא מיהודה...

קריין:

תיפוף סוער:

איש הא-לקים:

הולך, מגיע אל לפני המזבח, מצדו הימני של המזבח. אחר עומד כשפניו אל הקהל וגבו אל המזבח. ברגע זה נפסק התיפוף. (בקול רם, דרמטי, נוקב) מזבח, מזבח! הנה בן נולד לבית דוד, יאשיהו שמו. וזבח עליך את כהני הבמות המקטירים עליך, ועצמות אדם ישרפו עליך! ... זה המופת אשר דיבר ה': הנה המזבח נקרע, ונשפך הדשן אשר עליו.

האיש קורא:

תמונה ב' (5-4): יד המלך יבשה והמזבח נקרע. כמופת לאמיתותה של הנבואה:

מושיט ידו באופן דרמטי - תפשוהו!

נשמע קול תיפוף מהיר. ואז המזבח, בחלק שעליו לא ניצב המלך, נקרע, והדשן נשפך. המלך נשאר עומד וידו קפואה באוויר. פניו מתעוותות מחמת אימה.

המלך:

תמונה ג' (9-6):

איש הא-לקים מסרב להיעתר להזמנת המלך - כי כן ציוה אותי בדבר ה' לאמר: "לא תאכל... ולא תשוב בדרך אשר הלכת"

המלך:

(אל איש הא-לקים) (בקול מתחנן) חל נא את פני ה' א-לקיך, והתפלל בעדי, ותשב ידי אלי.

איש הא-לקים:

(עוצם עיניו, מכווץ גבות-עיניו).

המלך:

איש האל-לקים:

תמונה ד' (10):

(מוריד את ידו, מביט בידו, מחייך, מנער את ידו) (אל איש האל-לקים) באה איתי הביתה, וסעדה, ואתנה לך מתת.
(בטון נחרץ) אם תיתן לי את חצי ביתך לא אבוא עימך, ולא אוכל לחם, ולא אשתה מים במקום הזה. (את המילים: "במקום הזה" מבטא בבוז, בתיעוב). כי כן ציווה אותי בדבר ה' לאמור: לא תאכל לחם, ולא תשתה מים, ולא תשוב בדרך בה הלכתה.

איש האל-לקים אכן חזר ליהודה: ולא שב בדרך אשר בא בה אל בית אל-ל.

איש האל-לקים עובר את קדמת הבמה, עובר לחלק השמאלי-האחורי של הבמה. המסך נסגר.

הערה: הסיפור בנוי כדרמה. יסודות של דרמה המצויים במערכה זו:

1. אירוע, המוצג כדרמה, מצומצם ומוגדר, נבחר מתוך סיפור ארוך, אשר מגולל כל שאירע מעבר למה שמועלה על הבמה.
 2. העלילה (סיפור המעשה) המוצגת על הבמה, התפתחותה בהווה, לעיני הצופים, בלא התערבות המחזאי.
 3. אפיון הדמויות, על-פי התנהגותן מעשיהן ואורח דיבורן.
 4. המחזה הדרמטי משקף את הלבטים, את הרגשות, או את הרצונות של הגיבורים.
 5. לדיאלוג בדרמה תפקיד מרכזי: הוא מגלה את המתחולל בנפשם של הגיבורים. המחזאי שם את השקפת עולמו בפי הגיבורים, שבאה לידי ביטוי בדיאלוג. כמו כן, יש בדיאלוג כדי לקדם את העלילה. במערכות הבאות, מקבל הדיאלוג חשיבות יתר, כפי שנראה בהמשך.
- ישנם יסודות נוספים של הדרמה במערכות הסיפור, ונעמוד עליהם בהמשך.

מערכה שנייה (י"ג, 11-22): איש האל-לקים שב לבית אל-ל ומפר את דבר ה':

תמונה א' (י"ג, 11-13): הנביא הזקן יוצא בעקבות איש האל-לקים (אחרי בנו): "ויספר לו את כל

המעשה אשר עשה איש האל-לקים היום בבית אל-ל."

המסך נפתח:

חלקה העליון של התפאורה נשאר ללא שינוי - נוף הררי, מבוטר, תלול, הדרך העולה מבית אל-ל לירושלים. טרסות, קטעי-שדות מעובדים לאורך קווי-הטרסות. מטעי זיתים. חלקה התחתון של התפאורה הוחלף - המחצית הימנית-תחתונה של הבמה, מראה חלק פנימי של בית מתקופת התנ"ך - דרך חלון קמור, מסומן בקשת-אבנים גדולה, נראה "חדר האורחים" - כריות-עור גדולות לישיבה, במרכז מונח מגש-נחושת ערבי גדול, עליו "פינג'אן" וכוסות קטנות. לידו קערת פירות - ענבים ותאנים. המחצית השנייה, השמאלית-תחתונה של התפאורה - דרך הררית, עצי אלה.

כאשר עולה המסך: מתגלה לעיני הצופים הנביא הזקן יושב ישיבה מזרחית בביתו. קול הקריין נשמע, מאחורי הבמה: ונביא אחד יושב בבית אל-ל.

בן ראשון של הנביא הזקן: שלום לך אבי. אבי, היום נפל דבר גדול אצל מזבח ירבעם המלך. בא איש א-לקים ...

הנביא הזקן: ספר נא לי, ספר לי, בני, אל תפיל דבר...

שני בנים נוספים נכנסים יחד הביתה,² ומספרים בהתרגשות:

אבינו, אבינו הלא שמעת מה קרה אצל המזבח? בא איש א-לקים, וינבא על חורבן מזבח המלך. וכה אמר האיש: הנה ימים באים, ויקם מלך חדש לבית דוד, הוא ישרוף את עצמות הכהנים הזובחים על המזבח אשר בנה ירבעם בבית א-ל. ויצו המלך על שריו, לתפוש את איש הא-לקים, ותיבש יד המלך ... ויקרע המזבח, והדשן נשפך ...

איש הא-לקים:

(בהתרגשות) חיבשו לי את החמור, ואלכה לראות מיהו איש א-לקים זה, ובמה כוחו גדול, עד שהמלך נכנע לו. ואנכי נביא חצר כבר שנים רבות, ומדוע מעולם לא הזמינני מלך לביתו? שמא ארוכות שערותיו, כשמשון? או שמא צם ימים רבים, כאלהו? אני מוכרח לשמוע מה יספר האיש, ובמה כוחו גדול. אבי, כה אמר איש הא-לקים, כי לא יבוא לבית המלך, ירבעם, גם אם יתן לו את חצי ביתו, כי כן ציוה עליו ה', לא לאכול ולא לשתות ולא לשוב בדרך שבה הלך.

הבן הראשון:

כך אמר איש הא-לקים? גם אני נביא הייתי. נביא לכל דורש. כל חיי יעצתי עצות טובות לאנשים. מה בכך אם לא יקפיד למלא במדויק אחר ההוראות? חיבשו לי, בני, את החמור. עלי להשיב לפה את איש הא-לקים.

הנביא הזקן:

הבנים חובשים עבור אביהם את החמור. הם מראים לאביהם את הדרך שבה הלך האיש. תיפוף התופים נשמע ברקע, תחילה חרישי מאוד, כאשר הזקן יוצא לדרך (צד שמאל של הבמה) רכוב על חמורו לחפש את איש הא-לקים. התיפוף הולך וגובר בהדרגה.

תמונה ב' (14-18): הנביא הזקן מצליח להערים על איש הא-לקים:

ומלאך דיבר אלי בדבר ה' לאמר: השיבהו אתך אל ביתך

התיפוף נמשך לאורך התמונה כולה, תחילה חרישי, לסירוגין, ובהדרגה הולך וגובר, עד סוף התמונה.

הנביא הזקן מגיע ורואה את איש הא-לקים יושב תחת האלה.

הנביא הזקן: האתה הוא איש הא-לקים אשר באת מיהודה?

איש הא-לקים: (נראה שמח) אני.

הנביא הזקן: לך אתי הביתה, ואכול לחם.

איש הא-לקים: (בקול נחרץ) לא אוכל לשוב אתך, ולבוא אתך, ולא אוכל לחם, ולא אשתה

אתך מים במקום הזה, כי דבר אלי בדבר ה': לא תאכל לחם, ולא תשתה שם מים, ולא תשוב ללכת בדרך אשר הלכת בה.

(בקול פייסני, ידידותי) גם אני נביא כמוך, ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר:

הנביא הזקן:

השיבהו אתך אל ביתך, ויאכל לחם.

התיפוף סואן וקצבי.

המקהלה שרה: כיחש לו, כיחש לו, כיחש לו.

תמונה ג' (י"ג, 19): **איש האלקים שב, עם הנביא הזקן אל בית א-ל: ויאכל לחם בביתו, וישת מים.**

איש הא-לקים עולה על חמורו של הנביא הזקן. הם רוכבים יחד ימינה, אל ביתו של הזקן. התיפוף נפסק בבת אחת, כאשר הם נכנסים אל בית הזקן. איש הא-לקים והנביא הזקן, מתיישבים זה מול זה, בשיכול רגליים, על הכריות בבית הזקן. בניו של הזקן מגישים לפניהם כד מים וחצי ככר לחם גדול. הם בוצעים מהלחם, ושותים מהמים.

המקהלה שרה: הם יושבים, הם שותים, המים צוננים והלחם כה טרי ... לפתע נשמע מרחוק מעין רעם רחוק, עמום. המקהלה משתתקת.

תמונה ד' (20-22): **דבר ה' על מותו הצפוי של איש הא-לקים (למיז): יען כי מרית פי ה' ... לא תבוא נבלתך אל קבר אבותיך.**

איש הא-לקים שמט את ראשו. הוא נראה כאילו נרדם. ואז דווקא הנביא הזקן קם ממקומו, ונראה כמקשיב. קול חזק, רועם, נשמע, מכיוון תקרת האולם: ויהי דבר א-לקים אל הנביא הזקן אשר השיבו: איש הא-לקים מרים ראשו, יושב, פניו מבוהלות, עושה ביד אחת תנועה כאילו מנסה להגן בידו על פניו.

הנביא הזקן פונה אל איש הא-לקים, ידיו נשואות כלפי מעלה, קולו חזק, רועם: יען כי מרית פי ה', ולא שמרת את המצוה אשר צווך ה' אל-קך, ותשב, ותאכל לחם, ותשת מים במקום אשר דבר אליך אל תאכל לחם ואל תשת מים - לא תבוא נבלתך אל קבר אבותיך.

הנביא הזקן שומע את הבשורה הנוראה, סופק כפיו, מתיישב וטומן ראשו בכפיו. הם מחרישים רגע.

תמונה ה' (23): **איש הא-לקים מסיים את סעודתו והולך. "יחבוש לו החמור"**

איש הא-לקים ממשיך לסעוד, מתעטף בשתיקה, נמנע מלדבר. הנביא הזקן: קח נא בבקשה ממך, את החמור. איש הא-לקים עולה על החמור ורוכב, בלא להיפרד לשלום.

דיון מסכם למערכה שנייה

במערכה זו בולט אחד המאפיינים של הדרמה - המחזאי אינו מביע דעה. את דעתו הוא שם בפי השחקנים במחזה. בכל זאת עולות מספר שאלות, במיוחד במערכה זו. השאלה המעניינת ביותר: האם

הנביא הזקן הוא נביא אמת? מה היו מניעיו של הנביא הזקן? האם הוא היה מודע לכך שהוא גורם למותו של איש-הא-לקים? וכיצד הסכימו בניו של הנביא הזקן לעזור לו? (האם הם היו שותפים לפשע?) מי הוא הנביא שקיבל את הנבואה על מותו של איש-הא-לקים? האם הדברים שקרו הנם צודקים? כיוון שהמחזאי נמנע מלתת תשובות ישירות, נאלץ לחפש תשובות בין השורות, על-פי עיצוב הדמויות, ועל-פי דבריהן והתנהגותן בעתיד.

לשאלה: מי הוא נביא אמת? מקריאה ראשונה של הסיפור, נראה שעצם כינויו כנביא, מגדירו כנביא אמת. בנושא זה נחלקו הדעות. הפרשנות המסורתית: התרגום הארמי, רש"י (י"א), ורד"ק (י"ח) רואים אותו כנביא שקר. חוקרים מודרניים: סמט³ סבור כך, ומסביר שהכינוי "נביא" מקובל בתנ"ך הן לנביאי אמת והן לנביאי שקר. לעומתם, אברבנאל בדעה שהוא נביא אמת. (רצה לעזור לו), ורדיגר⁴, שותפה לדעתו. היא לומדת מן העובדה, כי נביא זקן וידוע לא השתתף בחגיגה בבית א-ל, כי הוא היה נביא אמת. חיפשתי בפסוק עצמו רמז: הפסוק בו מציג את עצמו הנביא הזקן (פס' 18). לפסוק זה מבנה בן שני חלקים, ובסופו חיווי, רמז. הרמז ניתן, בפסוק זה, מחוץ לקבוצת השחקנים, על-ידי קריין או מקהלה, בהערה: כיחש לו:

חלק א': ויאמר לו: גם אני נביא כמוך.

חלק ב': ומלאך דבר אלי בדבר ה': השיבהו אתך אל ביתך, ויאכל לחם וישת מים.

כחש לו.

המילים החותמות את הפסוק: "כחש לו", האם הן מתייחסות רק לסוף הפסוק, להזמנה לאכול, או לכל הפסוק, כולל גם את המשפט: "גם אני נביא כמוך"? ניתן להבין זאת בשתי הדרכים, אני העדפתי להבין זאת כך: המילים "כחש לו" מתייחסות גם לתחילת הפסוק. יתרון נוסף לשיטה זו הוא, כי קל יותר לומר שהנביא הזקן, נביא שקר, לא היה בקיא בדינים ובמצוות, ומתוך קלות דעת הכשיל את איש-הא-לקים. אם נפרש שהנביא הזקן היה נביא אמת, הרי המסקנה היא, שנביא אמת, אדם שעמד בסוד ה', הטעה בזדון את חברו, והכשילו בעבירה שעונשה מוות בידי שמים, כנביא שעבר על דברי נבואה. הסבר זה קשה. משתי סיבות אלו, ובעיקר בגלל הסיבה הראשונה, עדות הטקסט, שהיא נדירה וחשובה בדרמה, בחרתי בפירוש שהנביא הזקן הוא נביא שקר.

שאלה נוספת חשובה להבנת הסיפור היא: מי מקבל את הנבואה בדבר מותו של איש-הא-לקים? גם כאן, בקריאה ראשונה נראה כי איש-הא-לקים עצמו מקבל את הנבואה. המפרשים: רש"י ורד"ק מפרשים כי דווקא הנביא הזקן, שהיה נביא שקר עד עתה, הוא זה שמקבל את הנבואה המרה. וכן חלוקים בעניין זה, חוקרים מודרניים. את הפתרון נחפש בפס' 20-22:

ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו

ויקרא (הנביא הזקן) אל איש-הא-לקים ...

ולא שמרת אל המצוה אשר צוה ה' א-לקיך

ותאכל ... ותשת ... במקום אשר דבר אליך: אל תאכל ...

הן מדברי הקריין הנסתר והן מדברי מקבל הנבואה, המזכיר את ה' בגוף נסתר, ולא בגוף נוכח, (במקומות המודגשים בקו), ניתן לראות כי איש-הא-לקים מקבל את הבשורה על מותו דרך מתווך, אדם נוסף, הוא הנביא הזקן, שהיה עד עתה נביא שקר. נמצא שהדיאלוג מקדם את הבנת העלילה, ותורם לאופיו הדרמטי של המסופר. ונמצא שהכרת מאפייני הדרמה, עזרה לנו להבין טוב יותר את הסיפור.

מאפיין נוסף של דרמה, עלילה המתפתחת, מן הסיבוך לשיא המחייב פתרון על דרך ההתרה. במערכה זו יש אפקט המגביר את המתח בשיאו, מעצים את ההפתעה: הפסקה באמצע פסוק (פס' 20). בעוד השניים יושבים לסעוד בשלווה, יש הפסקה להגברת המתח, לפני הופעת דבר ה', המבשר על האסון המתקרב. ניסיתי לתת ביטוי לאות מבשר רעות זה במחזה, באמצעות שירת המקהלה, שרומזת שלא הכל כה שליו, וכן באמצעות הרעם, שמקדים את הופעת דבר ה'. הנה כך השתמשתי באמצעים אלה להכרת מאפייני הדרמה, להבנת הסיפור, ולעיצובו כמחזה.

מערכה שלישית (י"ג, 23-32): מותו הפלאי של איש האל-קים.

תמונה א' (23-25): **הבשורה לנביא הזקן על מות איש האל-קים:**

וידאו את את הנבלה משלכת בדרך, ואת האריה עומד אצל הנבלה.

המסך עולה:

תפאורה של הרי בית א-ל. תמונת האריה המשקיף מרחוק, הוסרה. פרט לכך, התפאורה בפרק זה זהה לתפאורה בפרק הקודם. בפינה הימנית, בחלק התחתון של התפאורה, ביתו של הנביא הזקן.

בצד השמאלי של הבמה, איש האל-קים מוטל על הרצפה (בובה ממולאת בצמר גפן). דמות אריה עשויה מדיקט. תווי הגוף מצוירים בבירור. צבעו זהב. ממול לאריה, ניצבת דמות חמור, עשויה מדיקט. ביניהן מוטלת גופתו של איש האל-קים.

אנשים עוברים הלך ושוב, במרכז הבמה, מקדמת הבמה לאחוריה, מביטים בפחד ובתדהמה על המראה הפלאי.

הנביא הזקן, המכונה כעת, "הנביא אשר השיבו מן הדרך", יוצא מביתו. אלמוני עובר על-ידו.

הנביא הזקן:
האלמוני:

מה הדבר אשר כל העיר מדברת בו? מה המראה הנורא שכולם סיפרו? (לבושו חלוק לבן ארוך, פסים לרוחבו, בשוליים - "גאלאביה") הוא אבי הנביא, א-לקים יאריך ימיו, ראיתי מחזה רב הוד ופלא: ראיתי נבלת אדם מונחת בדרך. מצד אחד לגופה, רובץ אריה גדול ונורא, אריה רב הוד. ומצד האחר לנבלה - חמור רובץ.

איש האל-קים הוא, אשר מרה את פי ה', ויתנהו ה' לאריה, וישברהו, וימיתהו, כדבר ה' אשר דיבר לו.

הנביא הזקן (בצער):

אתה אשם, אתה אשם, אתה אשם...

המקהלה:

תמונה ב' (26-27): **הנביא הזקן חש אשמה על מות איש האל-קים.**

"וידבר אל בניו לאמר: חבשו לי את החמור"

הנביא הזקן נכנס לביתו. בניו בבית. קמים לקראתו, כשהוא נכנס. הוא פונה אל בניו: חבשו לי את החמור.

חובשים את החמור.

הבנים:

הנביא הזקן יוצא לדרך, רכוב על חמור.
המקהלה: אתה אשם, אתה אשם.
תיפוף תופים, הולך וגובר, בעוצמה, עד שהנביא מגיע ורואה:

תמונה ג' (28-29): הנביא הזקן נדהם מן המראה הפלאי.

"וישא את נבלת איש הא-לקים וניחחו על החמור ושיבהו"

הנביא הזקן מגיע אל המקום שבו עומדות החיות אצל נבלת איש הא-לקים. הנביא פורש כפיו לשמים (המקהלה והתופים משתתקים).

וקורא: ראו את דבר הפלא הגדול הזה. גופת איש הא-לקים, אשר מרה את פי ה'. ראו כמה טוב ה' ומיטיב ה' לעושי רצונו בכל עת. ראו כמה נורא העונש, לממרי פיו. ראו כי האריה והחמור עומדים יחד בדרך, לא אכל האריה את הנבלה, ולא שבר את החמור! ראו כמה נוראים מעשי ה'.

הנביא הזקן עובר בין החמור והאריה, מרים את נבלת איש הא-לקים, מניחה על החמור, הולך ברגל בעצמו, מחזיק בנבלה, וחוזר "אל מול עירו", מול ביתו במרכז הבמה.

תמונה ד' (29-32): הנביא הזקן סופד לאיש האל-קים:

וינח את נבלתו בקברו וספדו עליו: הוי, אחי!

הנביא מסיר בזהירות את הגופה מעל החמור, מניחה בתוך מלכך המסומן על הבמה, הקבר. וסופד: הוי, אחי! ... הוי, אחי! ... הוי, אחי! הולך וסובב סביב לגופה, וקורא בקול, ובוכה וזועק: אחי, אחי!

בניו מצטרפים אליו, אחד-אחד, וקוראים בקול גדול אף הם: הוי, אחי! ... הוי, אחי! מצטרפים אנשים נוספים, עומדים מאחורי הגופה. וכולם ביחד, בקול עצוב, שקט, חד-גוני סופדים: הוי, אחי!

סיום (31-32): הנביא הזקן מאשר את נבואת איש הא-לקים:

כי היה יהיה הדבר אשר קרא ה', על המזבח בבית א-ל.

המקהלה משמיעה מנגינה שקטה, ללא מילים. אחר כך נשמע קול תיפוף:
הנביא הזקן: (בקול מצווה) בני, מצווה אני עליכם. האזינו, בני, לאמרתי. במותי, וקברתם אותי בקבר אשר איש הא-לקים קבור בו. אצל עצמותיו הניחו את עצמותי. כי היה יהיה הדבר אשר קרא בדבר ה' על המזבח אשר בבית אל, ועל כל בתי הבמות, אשר בהרי שומרון.

חתימה:

קריין: (קול נסתר מאחורי הבמה) אחר הדברים האלה לא שב ירבעם מדרכו הרעה. וישב ויעש מקצות העם כהני במות. ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה.

דרכי העיצוב:

דרמה זו הנה בעלת מבנה אפיזודי, כשכן:

- א. הסיפור בנוי מרצף של אפיזודות.
- ב. האירועים ממוקמים בכמה מקומות, בכל העיר ומחוצה לעיר.
- ג. הסצינות מועמדות זו לצד זו, ללא קשר סיבתי ביניהן.

שאלה חשובה ואחרונה: מהו מוסר ההשכל שניתן להפיק מן הסיפור. הרי בסיפור זה, האיש הטוב והגיבור מת בטרם עת. ואילו המחטיא, המסית – יצא ללא עונש. שוב, יוקל עלינו להבין מהו המסר, אם נזכור שזוהי דרמה, שבה משתקפת מערכת ערכים דטרמיניסטית, שביסוד השקפת העולם של כותב הדרמה. וכן, בדרמה האדם מתמודד עם גורלו – הגזרה האלקית. גם כאן, מתמודד איש האל-לקים עם הרוע, נסיונות ההסתה והפיתוי, ולבסוף נכשל, כיוון שהחברה סביבו כל כך מושחתת, כל כך שקועה בעבודה זרה, עד כי אין אפשרות להינצל. הנביא הזקן, עד שפגש באיש האלקים והפך בעצמו לנביא, לא שיער שיש חיי אמת, צרופים מתאוות, וקרובים אל ה'. בעיר שכאלה הם תושביה, בתקופה שאלה הם אנשיה, אי אפשר לצאת נקי מחטא. לכן, אולי, הלך הנלמד מהסיפור הוא: אל תיכנס לעיר שבה כולם חוטאים.

בספר מלכים ב' מסכם הנביא, מחבר הספר, את תקופת ממלכת ישראל, עלייתה ונפילתה: "כי קרע ישראל מעל מעל בית דוד ... וילכו בני ישראל בכל חטאות ירבעם אשר עשה ... עד אשר הסיר ה' את ישראל מעל פניו, כאשר דיבר ביד כל עבדיו הנביאים" (מל"ב י"ז, 23-21) כלומר, השקפת המחבר היא כי דבר ה' יקום לעולם, ודבר נביא שדיבר על-פי ה', יתגשם בהכרח. וממלכת ישראל קמה על פי ה', ונפלה על פי ה', כי לא הייתה לה זכות קיום מבחינת מחבר הספר. זהו הדטרמיניזם המשתקף בספר מלכים, ובא לידי ביטוי בדרמה.

הערות ומראי מקומות

1. אררט, ניסן. **הדרמה במקרא**, ירושלים, תשנ"ז, עמ' 3-11.
2. אררט, ניסן. נביא-ומלך אמת-וחסד בספר מלכים, **שדה חמ"ד**, תשרי-חשון תשמ"ח, עמ' 30-31.
3. כך מפרש הרד"ק בפס' י"א, בדיבור המתחיל: "ויספרם": בן אחד מספר, הגיעו יתר הבנים וסיפרו אותו מעשה. סמט, א' (תשמ"ח). גדול הוא קידוש ה' מחילולי ה': מל"א י"ג – הסיפור ופירו. **מגדים – כתב עת לענייני מקרא, ו'**, עמ' 55-85.
4. ורדיגר, ת'. "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע" תגובה למאמרו של סמט. **מגדים – כתב עת לענייני מקרא, עמ'** 95-103.